

Rəşad QARDAŞOV
Kitabxana resursları və informasiya axtarış sistemləri
kafedrasının müəllimi

KİTABXANAÇILIQ TƏHSİLİNİN İNKİŞAFINDA KİTABXANAÇILIQ TƏCRÜBƏSİNİN ROLU

Açar sözlər: Kitabxana işi, kitabxana təhsili, RF təcrübəsi, ABŞ təcrübəsi.

Ключевые слова: библиотечное дело, библиотечное образование, опыт РФ, опыт США.

Keywords: library practice, library education, practice of RF, practice of USA.

Təhsil və təcrübə çox zaman fərqli mənalara kəsb edir. Bu, həmçinin kitabxanaçılıq sahəsinə aiddir. Hər bir kitabxana öz fəaliyyətində öz spesifik xüsusiyyətlərini nəzərə alır və fəaliyyət dairəsini bu istiqamətlərdə qurur. Bunu nəzərə alaraq, gənc kitabxanaçılar hər zaman nəyisə öyrənmək, nəyəsə nail olmaq uğrunda mübarizə aparırlar. Kitabxanaçılıq təhsilinin əsas qayəsi yalnız ondan ibarət deyil ki, kursa dair materialları mənimsəsin. O, həm də gələcək peşəyə dair vacib keyfiyyətləri öyrənməlidir. Bu, özünənamə, maraqlılıq, yaradıcı təfəkkür, kommunikativlik və məsuliyyətdir. Sadalanan bu yeni şərtlərə uyğunlaşmaq üçün əməkdaşın üzərinə hansı işlərin düşdüyünü müəyyənləşdirmək lazımdır. Həmçinin, onu da bilmək lazımdır ki, o, özünü hansı mühitdə və hansı iş şəraitində göstərə bilər.

Peşəkar fəaliyyət tərzini, ixtisaslaşmanın daha yüksək səviyyədə olması, kollektiv işlərdə özünü göstərmə kimi xüsusiyyətlər də kitabxanaçılıq təhsilində öz əksini tapmalıdır. Bütün bu deyilənlər kitabxanaçılıq təhsilində öz əksini taparsa və kitabxanaçılıq təcrübəsində düzgün tətbiq olunarsa, təhsilin keyfiyyəti daha da yüksək və effektiv olar. Beləliklə, daha effektiv kitabxanaçılıq təhsilini və təcrübəsini yaymaq üçün kitabxanaçılıq təhsili verən təhsil müəssisələri və təşkilatlarda təhsil alan mütəxəssislərə bu fikirləri aşılamaq lazımdır.

Peşəkar əməkdaşlıqda kitabxanaçılıq təhsilinin və təcrübəsinin 2 infrastrukturunu müəyyənləşdirilmişdir:

1. Bu sahə üzrə mütəxəssis kadrların hazırlanması: bu istiqamət birinci və əsasdır;

2. Fəaliyyət və istehsal (kitabxanaçılıq işi): burada həyata keçirilən fəaliyyət və işlər Azərbaycan Respublikasının bu sahəyə dair qanunları ilə tənzimlənir.

Peşəkar kitabxanaçı-biblioqraf kadrların hazırlığı və onlara verilən minimum dövlət tələbləri respublika hökuməti tərəfindən hazırlanmış müvafiq dövlət standartlarına əsasən həyata keçirilir. Qəbul olunmuş dövlət standartlarında kitabxanaçılıq təhsilinin bölgüsü, fəaliyyət dairəsi, prinsipləri, kitabxanaçı kadr hazırlığında qarşıya qoyulan tələblər öz əksini tapmışdır. Qəbul edilmiş ilk dövlət standartından son dövlət standartınadək kitabxanaçı kadr hazırlığında qarşıya çıxan problemlər öz həllini tapmışdır ki, bu işdə də bu sahədə çalışan mütəxəssislərin, fənləri tədris edən alimlərin fədakar əməyini qeyd etmək lazımdır.

Yuxarıda qeyd etmək lazımdır ki, kitabxanaçılıq təhsilində və təcrübəsində ilk istiqamət kitabxanaşünas-biblioqraf kadrların hazırlığıdır. Bu məsələni bir az dərinlən araşdıraraq.

Məlumdur ki, kitabxanaşünas-biblioqraf kadr hazırlığı bu sahəyə olan tələbatdan irəli gəlmişdir. Bazar iqtisadiyyatının tələb-təklif münasibətlərinə əsaslanaraq görürük ki, zaman keçdikcə tələb olunan yerlərə qarşı təklif olunan kadrlar hər zaman azlıq təşkil etmişdir. Çünki mədəniyyətimizin ayrılmaz hissəsi olan və cəmiyyətdə hər zaman informasiya funksiyasını önə çəkən kitabxanaların sayı artan xətlə inkişaf etmişdir. Tarixə nəzər salsaq görürük ki, XX əsrin 20-ci illərindən başlayaraq, ölkədə olan kitabxanaların sayı xeyli artmışdır. Hazırda respublikamızda 12 minə yaxın kitabxana fəaliyyət göstərir. Bu kitabxanaları kitabxanaçı kadrlarla təmin etmək üçün kitabxanaşünas-biblioqraf kadr hazırlığına xüsusi diqqət yetirmək lazımdır.

Peşəkar kitabxanaşünas-biblioqraf kadr hazırlığı özündə peşəkar fəaliyyəti əks etdirməlidir. Bu fikrimizi təhlil etsək, belə qənaətə gələrik ki, peşəkar kitabxanaşünas-biblioqraf kadrlar aşağıdakı fəaliyyət prinsiplərini özündə birləşdirməlidir:

- Elmi-tədqiqat bacarığı;
- Praktiki istehsal bacarığı;
- Müzakirə;
- Metodiki iş və s.

Bu zaman təcrübədə çalışan kitabxanaçıların praktiki istehsal fəaliyyəti anlamını daha ətraflı mənimsəmək lazımdır. Birinci fəaliyyət istiqamətini araşdırarkən bir daha belə qənaətə gəlmək olar ki, kitabxanaçılıq təhsili və təcrübəsində əsas yerlərdən də birini kadr hazırlığına verilən tələblər tutur. Kitabxanaçılıq təhsili və təcrübəsi bu sahədə çalışan kadrların hazırlığından başlayır. Düzgün kadr hazırlamaq kitabxanaçılıq təhsili və təcrübəsində əhəmiyyətli yer tutur. Kitabxanaçılıq təhsilində peşə biliklərinin tədrisi dedikdə nə başa düşülür? Təhsil bazası: bu zaman həmin peşənin dərinliklərinə nüfuz edən, onun əhəmiyyətini cəmiyyət üçün açıqlayan biliklər toplusu başa düşülür.

Ümumiyyətlə, kitabxanaçılıq təhsilində kitabxanaşünaslıq elmlərinin tədrisi iyerarxik qaydada, sadədən mürəkkəbə doğru formalaşmışdır. İndi isə kitabxanaçılıq təhsilində birinci yerdə dayanan kitabxanaşünaslıq fənlərinin tədrisi metodikasına nəzər yetirək.

Məsələn, “Kataloqlar”: kadr hazırlığında istifadə olunan dövlət standartında sırf belə bir ixtisas yoxdur, lakin peşəkar kadr hazırlığı üçün bu fənnin tədrisi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Burada kitabxana kataloqlarının əsas xüsusiyyətləri, kataloq sistemi, onun növləri, biblioqrafik təsvir və təsnifləşdirmə və predmetləşdirmə məsələləri tədris olunur. Həmçinin, ənənəvi informasiya-axtarış sistemləri ilə müasir informasiya-axtarış sistemləri arasında olan fərqlər bu fənnin tədrisində öz əksini tapır. Kitabxana kataloqları kursu kitabxanalarda işləyən kadrların ixtisaslaşmasında böyük əhəmiyyətə malikdir. Məlum olduğu kimi, kitabxanalarda ənənəvi və avtomatlaşdırılmış kataloqlar mövcuddur. Bunlar arasındakı fərqlər də bu fənnin tədrisində öytənilir.

Elmi, tərbiyəvi fikirləri özündə birləşdirən və bu sahənin baza fənlərindən biri sayılan “Kitabxana xidməti” fənninə dövlət standartında mühüm yer verilmişdir. “Kitabxana xidməti”: burada oxuculara xidmət işinin məqsədi, məzmunu və vəzifələri elmi cəhətdən izah olunur, şəxsiyyətin formalaşmasında, cəmiyyətin intellektual səviyyəsinin inkişafında mütaliənin və bu işə xidmət edən kitabxanaların rolu əsaslandırılır. Burada, həmçinin, oxucu marağı, oxucu tipologiyası, mütaliə psixologiyası, mütaliə sosiologiyası və mütaliə pedaqogikası kimi mühüm problemlərin şərhə verilmişdir. Həmçinin, kitabxana ünsiyyəti, kitabxana etikası, kitabxana xidmətində effektivlik, eləcə də kitabxanaçılıq peşəsi və kitabxanaçının şəxsiyyəti üçün vacib sayılan əlamət və keyfiyyətlər izah olunur. Sırf bu fənlə əlaqədar olduğu üçün bir müqayisəni aparmaq yerinə düşərdi. 1998-ci ildə Rusiyada kitabxanaşünas-biblioqraf kadr hazırlayan təhsil müəssisələrində kitabxanaçılıq psixologiyası adlı fənnin tədrisinə başlanılmışdır. Həşiyə çıxaraq qeyd etmək istərdik ki, kitabxanaşünaslıq elmi bir fəndən, bir predmetdən ibarət deyil. Bura bu sahənin əsas prioritet istiqamətlərini özündə birləşdirən və geniş elmi izahını vermək bacarığında olan fənlər toplusu aiddir.

Qeyd etdiyimiz kimi, hər bir fənni tədris edərkən, ilk növbədə, onun tarixinə nəzər yetirmək lazımdır. “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” fənni ən qədim zamanlardan müasir dövrə qədər kitabxanaların inkişafının xronoloji ardıcılığını öyrənir. Kitabxanaşünas-biblioqraf ixtisasına yiyələnən kadrlar üçün bu fənnin əhəmiyyəti böyükdür.

“Ümumi kitab tarixi”: burada Misir, Şumer, Çin, Hind, Yəhudi, Türk, Slavyan xalqlarının ən qədim yazı tipləri, sistemləri, əlifbaları, yazı materialları, əlyazma kitabları, onların meydana gəlməsi, təşəkkülü,

inkışafı, istifadəsi və yayılması problemləri şərh edilir. Ümumiyyətlə, kitab tarixi kursunun öyrənilməsi, elmi şəkildə işlənməsi, oxucu qrupları arasında kitabın təbliği və yayılmasının səmərəliliyinin yüksəldilməsi böyük aktuallıq və əhəmiyyət kəsb edir.

“Ümumi biblioqrafiyaşünaslıq”: burada biblioqrafik fəaliyyətin nəzəri əsaslarından, biblioqrafik informasiyanın mahiyyətindən, əsas ictimai funksiyalarından, biblioqrafik informasiyanın yaranma tarixindən, inkışaf qanunauyğunluqlarından bəhs olunur.

“Kitabxanaşünaslığa giriş”: cəmiyyətin malik olduğu sosial sistemlər arasında kitabxanaşünaslığın keçdiyi yol, əldə etdiyi nailiyyətlər, inkışaf perspektivləri və ən əsası, bu sahə fənlərinin başlanğıcı hesab olunur və bu sahədə açar rolunu oynayır.

“Kitabxana işinin təşkili və idarə edilməsi”: burada əhaliyə kitabxana xidmətinin səmərəliliyi və keyfiyyətini yüksəltmək, elmi idarəetmənin əsaslarını öyrətmək, onun inkışaf perspektivlərini, qanunauyğunluqlarını açıb göstərməkdən, həmçinin mütəxəssisləri ilkin təşkilati işlərə yönəltməkdən ibarətdir.

“Kitabxana-informasiya texnologiyaları”: burada kitabxana-informasiya texnologiyalarının nəzəri əsasları, tarixi, strukturu, fəaliyyət prinsipləri ətraflı şərh edilir, informasiya proseslərinin nomenklaturası, toplanması, işlənməsi, informasiya resurslarının təsnifatı, reqlamentləri, eləcə də texnoloji layihələşdirmənin mərhələləri haqqında geniş təsəvvür yaradılmışdır.

Göründüyü kimi, kitabxanaşünas-biblioqraf kadr hazırlığında, kitabxanaçılıq təhsilinin inkışafında baza fənlərinin tədrisi mühüm əhəmiyyətə malikdir. Kitabxanaçılıq təhsilinin inkışafında kitabxanaşünaslıq elmləri ilə yanaşı, kitabxanaçılıq təcrübəsinin də böyük yeri vardır.

Məlum faktdır ki, müasir dövrdə orta və ali kitabxanaçılıq təhsili cəmiyyətdə baş verən mürəkkəb kitabxana-informasiya proseslərindən təcrid olunmuş şəkildə inkışaf edə bilməz. Təsədüfi deyil ki, dünya kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsi və təcrübəsi qarşılıqlı əlaqədə tədris edilir. Buna görə də müasir kitabxanaçılıq təhsili sistemində heç bir nəzəri fənni təcrübədən kənar təsəvvür etmək mümkün deyildir. Bütün bunlar aydın göstərir ki, kitabxanaçılıq təhsili müəssisələrində tədris prosesinin mütərəqqi təcrübə yeniliklərlə zənginləşdirilməsi ilk növbədə tədris planları və proqramlarının tərtib edilməsinə metodik mərkəz statusuna malik olan elmi kitabxanaların cəlb edilməsi zərurətini irəli sürür.

İndi isə Azərbaycan kitabxanaçılıq təhsilinə örnək ola biləcək Rusiya və ABŞ kitabxanaçılıq təcrübəsinə müraciət edək.

Məlumdur ki, Azərbaycan 70 ildən artıqdır ki, SSRİ məkanında yaşamışdır. Təkipartiyalı sistem olan SSRİ-də kitabxanaçılıq təhsili bütün

müttəfiq respublikalar üçün eyni tərzdə qurulmuşdur. Müstəqillik əldə etdikdən sonra da, mütəqilliyimizin ilk illərində Azərbaycan kitabxanaçılıq təhsilində Rusiya təcrübəsinə böyük yer vermişdir. Buna bariz nümunə kimi, 1992-1993-cü illərdə tədris planlarının Rusiya tədris planları ilə eyni olduğunu göstərmək olar.

Rusiya Federasiyasında 130 min kitabxana vardır. Onlardan 47 400-ü kütləvi kitabxana, 65 minə yaxını məktəb kitabxanaları, yerdə qalanları isə xüsusi – tibb kitabxanaları, Rusiya Elmlər Akademiyasının kitabxanaları, universitet, kənd təsərrüfatı, elmi-texniki, iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinə dair kitabxanalardır. Rusiyada peşəkar kitabxanaçı kadr hazırlayan 40 kollec, 17 universitet vardır ki, onlar da hər il 1800 orta, 1600 ali təhsilli kitabxanaçı kadr hazırlayırlar.

Rusiyada kitabxanaçılıq təhsilinin yaranması XX əsrin 30-cu illərinə təsadüf edir. İlk dəfə olaraq ölkədə 1930-cu ildə Moskva Kitabxanaçılıq İnstitutu təsis edilmişdir. Bu illərdən başlayaraq orta ixtisas müəssisələri təsis olunmağa başlandı ki, burada da kitabxanaçı mütəxəssislər ayrı-ayrı sahələr üzrə hazırlanırdı. 1970-ci illərdə vahid bir ixtisas – “Kitabxanaşünaslıq-biblioqrafiyaşünaslıq” ixtisası üzrə kadr hazırlığına başlandı. XX əsrin son 15 ilində Rusiyada kitabxanaçılıq təhsili sahəsində əldə olunan ən böyük nailiyyətlərdən biri o oldu ki, çoxsəviyyəli təhsil sistemi yaradıldı. Bu, 1990-cı illərin əvvəllərində tam formalaşdı. Bu çoxsəviyyəli təhsil sisteminin əsas tərkib hissələrini aşağıdakılar təşkil edirdi:

- orta təhsil: kollec, texnikum;

- ali təhsil: ayrı-ayrı institutların, akademiya kitabxanaçılıq fakültələri;

- əlavə təhsil: ixtisasartırma kursları, institutların aspirantura və doktorantura şöbələri.

Yuxarıda sadaladığımız ilk iki istiqamət kitabxanaşünas-biblioqraf baza təhsili verirdi: orta təhsil – 3 il, ali təhsil – 4 il. Bu sistem bir məntiqi qanunauyğunluğu meydana çıxarırdı ki, burada da dərslilər və tədris planlarına uyğun olaraq hazırlanan tələbələr öz bilik və bacarıqlarını çoxsəviyyəli təhsil sisteminə uyğunlaşdırma bilirdilər. 2000-ci ildə Rusiyada kitabxanaçılıq təhsili üzrə birinci dövlət standartı qüvvəyə mindi. İkinci nəsil (2003) standartı kitabxanaçılıq təhsili üzrə yeni ixtisasın – kitabxanaçılıq-informasiya ixtisasının yaranmasına səbəb oldu. Bu standart kitabxanaşünaslıq-biblioqrafiya ali təhsili almış mütəxəssislərə informasiya mütəxəssisi, informasiya resurslarından istifadə edən referent, informasiya meneceri kimi adlar verirdi ki, bu da müasir dövrlə uyğunluq təşkil edir. Lakin baş verən bu uğurlarla yanaşı, Rusiya kitabxanaçılıq-informasiya təhsilində çatışmayan bir böyük cəhət

var idi. Bu da genişlənməkdə olan dünya praktikasından geri qalmaq idi. Məzunlara informasiya-kommunikasiya texnologiyaları sahəsində biliklər, menecment-marketing fəaliyyəti ilə bağlı biliklər lazımı səviyyədə tədris olunmurdu ki, bütün bunları da bilmək sosial mədəniyyət sahəsində mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi.

Sadalanan bütün bu faktorlar Rusiya kitabxanaçılıq təcrübəsinin Bolonya prosesinə qədər olan dövrünə aiddir. İndi isə Rusiyada kitabxanaçılıq təhsilinin Bolonya prosesi kontekstində islahatlarına nəzər salaq.

Rusiya Bolonya Bəyannaməsinə 2003-cü ildə qoşulmuşdur. Məhz bu dövrdən başlayaraq kitabxanaçılıq-informasiya təhsili sahəsində ölkədə yeni mərhələnin başlanğıcı qoyuldu. Təhsil sistemində bu islahatların əsas hədəfi kitabxanaçı kadrların peşə səviyyəsini artırmaqdan ibarət idi ki, bu zaman da Avropa modeli və mümkün bütün təcrübədən istifadə olunmalı idi. Bu sahədə yenidənqurma 2005-ci ildə başladı. Gələcək təhsil strategiyasını özündə birləşdirən yeni kitabxanaçılıq-informasiya təhsili üzrə dövlət standartı qəbul edildi (2008). Bu standartda Bolonya prosesinin tələbləri öz əksini tapırdı.

Müasir kitabxanaçı informasiya axtarışını, analizini nəinki kitabxana sferasında, bütün informasiya-kommunikasiya sahəsində həyata keçirə bilən mütəxəssis olmalıdır. Qəbul olunmuş yeni standart ixtisas proqramları və dərslərinin geniş səviyyədə tədrisini tələb edirdi. Təhsil səviyyəsinin yüksəldilməsi Rusiya Federasiyasının təhsil sistemində həyata keçirilən ən böyük islahatlardan biridir. Kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinin keyfiyyətini daha da yüksəltmək onun digər fənlərlə, onun ayrı-ayrı kriteriyaları ilə əlaqələrinin kompleks təhlilindən ibarətdir. Kitabxanaçılıq-informasiya təhslinə marketing-menecment fəaliyyətinin bağlanması bu peşənin sosial nüfuzunun artmasına səbəb olacaqdır. Məhz bu islahatlar kitabxanaçılıq təhsili üzrə qəbul olunmuş dövlət standartında önə çəkilməmişdir. Lakin bütün bunlar da bu sahədə olan problemlərin tam həllini məqbul görmür. Aşağı səviyyədə olan əməkhaqqı gənc və bacarıqlı mütəxəssislərin yetişməsinə öz mənfi təsirini göstərir. Bu faktor aradan qaldırılmasa Rusiyada gələcək kitabxanaçı mütəxəssislərin yetişməsi sual altına düşə bilər. Bu gün öz peşəsini tərk edib ayrı-ayrı fəaliyyət sahələrində çalışan Rusiya kitabxanaçıların sayı 80 faizə yaxındır. Sözsüz ki, qəbul olunmuş yeni təhsil standartı kitabxanaçılıq-informasiya təhsilinin ölkədə keyfiyyətinin artırılmasına xidmət edir. Lakin unutmamaq olmasın ki, yaranmış bu vəziyyəti aradan qaldırmaq üçün çoxillik fədakar əmək fəaliyyəti lazımdır.

Rusiyada ikipilləli təhsil sisteminin yerinə qəbul edilmiş üçpilləli təhsil sistemi (bakalavr, magistr, doktor) bir çox Şərqi Avropa

ölkələrinin, həmçinin doqquz MDB ölkəsinin kitabxanaçılıq təcrübəsindən yararlanmışdır. Şərqi Avropa ölkələrində kitabxanaçılıq təhslinə verilən tələblər də müxtəlifdir. Bu ölkələrin hər birində milli kitabxanaçılıq təhsili modeli qorunub saxlanılır. Məsələn, Polşa, Estoniya, Litva, Çexiya və Slovakiyada ali kitabxanaçılıq təhsili üçpilləli (bakalavr, magistr, doktor), Bolqarıstanda dördpilləli (mütəxəssis, bakalavr, magistr, doktor), Belarusda isə birpilləli (mütəxəssis) təhsil modeli saxlanılmışdır.

Rusiya kitabxanaçılıq təhsili sahəsində hələ qarşıda böyük çətinliklər və maneələr durur. Zəngin kitabxanaçılıq təhslinə malik ölkələrin təcrübələrindən yararlanmaq və təhsildə yeni islahatlar həyata keçirməklə bu problemlərin aradan qaldırılmasına səy göstərilir.

Hazırda kitabxanaçılıq sahəsinin ən çox inkişaf etdiyi ölkələrdən biri də ABŞ-dır. Respublikamızda kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafında ABŞ kitabxanaçılıq təhsilinin də təsiri böyükdür. ABŞ-da kitabxanaçılıq sahəsinin yüksək inkişaf etməsinə səbəb burada yüksək və müasir tələblərə cavab verən kitabxanaçılıq təhsilinin olmasıdır. Bu səbəbdən də ölkəmizdə kitabxanaçılıq təhsilinin daha yüksək səviyyədə inkişaf etdirilməsi üçün bu ölkənin təcrübəsindən yararlanmaq daha məqsəduyğun olar.

ABŞ-da kitabxanaçılıq təhsili, bu sahədə kadr hazırlığı məsələlərini öyrənmək üçün Bostonda yerləşən ABŞ-ın Yeni İngiltərə regionunun ən əhəmiyyətli kitabxanaçılıq təhsili müəssisəsi olan Simmons Kollecinin fəaliyyətini araşdırmaq yerinə düşərdi. Buraya müxtəlif sahələrdən bakalavr diplomu olan mütəxəssislər qəbul olunur və onlar kitabxanaçılıq-informasiya fəaliyyəti üzrə ixtisaslar əldə edib, magistr dərəcəsi ilə kolleci bitirirlər. Kollecdə tədris prosesinin xüsusiyyətləri müxtəlifdir.

ABŞ-da 1-2 tədris müəssisəsindən başqa heç bir yerdə bakalavr pilləsi üzrə kitabxanaçı hazırlanmır və kitabxanaçı-biblioqraf ixtisası ilə bağlı vəzifələrə yalnız bu sahə üzrə diplomu olan mütəxəssislər qəbul edilirlər. Bu da ölkədə həmin peşəyə verilən yüksək qiymətdən və peşənin nüfuzundan irəli gəlir.

İndi isə ABŞ-ın kitabxanaçılıq-informasiya təhsili verən bir neçə universitetinin təhsil proqramları haqqında daha geniş məlumat verək:

Alabama Universiteti-Kitabxana və İnformasiya Tədqiqatları məktəbi: Alabama Universiteti ABŞ-da yüksək səviyyəli kitabxanaçılıq təhsili verən qabaqcıl universitetlərdən biridir. Universitetdə təhsil alan tələbələr kitabxana və informasiya tədqiqatları üzrə elmi dərəcə almaqla yanaşı, oxuduqları müddət ərzində üç sahə üzrə ixtisas seçimi apara bilirlər: 1) Kitabxana tədqiqatları; 2) Arxiv tədqiqatları; 3) İnformatika.

Lakin tələbələrin ümumilikdə aldıqları icbari fənlər də vardır: cəmiyyətdə informasiya, informasiya strukturları, kitabxana-informasiya xidmətləri layihələri, ictimai xidmət. Bundan başqa, tələbələr maraqlandıqları ayrı-ayrı kitabxana tiplərinin fəaliyyətinə uyğun istiqamətlərdə dərslər götürüb ixtisaslaşa bilirlər. Universitetdə tələbələr həmçinin aşağıdakı istiqamətlər üzrə ixtisaslaşa bilirlər:

- Müxtəlif mədəniyyətlərə aid cəmiyyətlərdə uşaqlara və gənclərə xidmət;
- Bütün formatlarda kitabxana materiallarının saxlanması;
- Etik və hüquqi problemlər, müəlliflik hüququ, intellektual azadlıq;
- Kitab və bibliografiya tarixi;
- İnsanların informasiya ehtiyacı və informasiya-axtarış qaydaları;
- Kitabxana şirkətləri və əməkdaşlıqları;
- Kitabxana binalarının layihələşdirilməsi;
- Elektron ticarət strategiyaları;
- İnformasiya arxitekturası;
- Verilənlər bazası layihələri, idarəetmə və qiymətləndirmə.

Ümumiyyətlə, ABŞ universitetlərinin əksəriyyətində tələbələr hər kursda üç semestr təhsil alırlar: 1) payız semestri; 2) yaz semestri; 3) yay semestri. Əgər tələbələr payız və yaz semestrində yalnız nəzəri biliklər əldə edə bilsələr, yay semestrində təcrübi biliklər qazanırlar. Bunun üçün universitet tərəfindən Yay məktəbləri (Summer school) təşkil edilir ki, burada tələbələr həm işləyərək təcrübə toplayır, həm də məvacib alırlar.

Qeyd edək ki, universitet yay məktəblərini ölkənin ayrı-ayrı şəhərlərində, əsasən mərkəzdən uzaq yerlərdə təşkil edir ki, bu da tələbələri daha çox həvəsləndirir və həm də onlar bir növ istirahət etmiş olurlar. Alabama Universiteti də bu cür yay məktəbləri təşkil etməklə tələbələrin daha yüksək səviyyədə ixtisasa yiyələnmələrinə şərait yaradır.

Sirakuza Universiteti. Bu universitet ABŞ-da az saylı universitetlərdən biridir ki, orada kitabxana-informasiya elmləri üzrə bakalavr, informasiya menecmenti və texnologiyası üzrə bakalavr dərəcəsi almaq mümkündür. Tələbə il ərzində 120 kredit toplamalıdır ki, bunun da 40-ı informasiya elmləri məktəbində toplanmalıdır. Universitetdə tələbələr üçün Media mərkəzləri fəaliyyət göstərir ki, burada sırf kitabxana ixtisası üzrə təhsil alan və bilik səviyyəsi daha yüksək olan tələbələr işləmək imkanı əldə edirlər. Bu Media mərkəzlərinin əsas özəllikləri nədir? Media mərkəzləri fəaliyyət və quruluş etibarilə kitabxanaları xatırladır, lakin bir fərq vardır ki, bu mərkəzlər gündəlik olaraq dünyada baş verən siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni, informasiyanın toplanması və yayımı ilə də məşğul olurlar. Beləliklə, burada oxucular onlara lazım olan kitabları,

dövri nəşrləri əldə etməklə yanaşı, gündəlik dünyada baş verən hadisələr haqqında məlumat ala bilirlər. Sirakuza universitetində kitabxana informasiya elmləri üzrə geniş magistr proqramı vardır. Burada aşağıdakı magistr dərəcələri verilə bilər:

1. Kitabxana və informasiya üzrə magistr;
2. Məktəb-media mütəxəssisi;
3. İnformasiya menecmenti üzrə magistr;
4. Telekommunikasiya və şəbəkə menecmenti üzrə magistr;
5. İnformasiya menecmenti üzrə icraçı magistr.

- Burada doktor dərəcəsi də almaq olar ki, o da informasiya elmi və texnologiyası üzrə fəlsəfə doktoru adlanır.

Simmons Kolleci. Bu kollec kitabxanaçılıq təhsili verən universitetlərdən heç də geri qalmır və burada yüksək ixtisasa malik peşəkar kitabxanaçılar yetişdirilir. Kollecdə həm bakalavr, həm də magistr dərəcəsinə təhsil almaq mümkündür. Simmons Kollecinəki tədris proqramı ABŞ Kitabxanaçılıq Assosiasiyasının təsdiqi ilə qəbul edilmişdir. Çünki ABŞ Kitabxanaçılıq Assosiasiyası Amerikada və onlarla əməkdaşlıq edən ölkələrdə kitabxanaçılıq təhsilinin inkişaf etdirilməsi üçün 2005-ci ildə proqram hazırlamış və bu proqramı bir çox universitetlərə, həmçinin Simmons kollecinə təqdim etmişdir. Doğrudan da proqramın kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafına çox böyük dəstəyi olmuşdur.

Simmons Kollecinəki tədris proqramına uyğun olaraq təhsil alan tələbələr istənilən semestrə dərəcəyə başlaya bilərlər. İl ərzində üç semestr olmaqla dərslər, adətən, gündüzlər, axşamlar hər dəfə həftə sonları olur.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafında kitabxanaçılıq təcrübəsindən danışarkən bu sahədə beynəlxalq əməkdaşlığı önə çəkmək vacibdir. Kitabxanaşünas-bibliograf kadr hazırlığında yeganə ali təhsil müəssisəsi olan BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin beynəlxalq təcrübəsinə nəzər salaq.

Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi beynəlxalq əlaqələr sahəsində zəngin təcrübəyə malikdir. Fakültə fəaliyyətə başladığı ilk vaxtlardan etibarən keçmiş SSRİ-nin nüfuzlu elm, təhsil mərkəzləri ilə əlaqələr yaratmağa başlamış və bu əlaqələr tədrisin keyfiyyətini və mütəxəssis hazırlığının səviyyəsinin yüksəldilməsinə müsbət təsir göstərmişdir. Fakültənin Moskva Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin, Sankt-Peterburq Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Daşkənd Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Vilnüs Dövlət Universiteti, Tbilisi Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Kitabxanaçılıq fakültələri ilə sıx elmi əlaqələri və əməkdaşlığı olmuşdur. Bu elmi əlaqələrin yaradılmasında, inkişafında böyük rol və müstəsna

xidmətləri olmuş alimlər arasında professor Abuzər Xələfovun, professor Zöhrab Əliyevin, professor Xəlil İsmayılovun, professor Bayram Allahverdiyevin, dosent Rasim Kazımovun və başqalarının xüsusi rolu olmuşdur.

Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsi respublika daxilində də müvafiq elm, təhsil və mədəniyyət ocaqları ilə sıx elmi əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərmişdir. Bu baxımdan fakültənin M.F.Axundov adına Milli Kitabxanası, AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanası, Prezident Kitabxanası və digər respublika əhəmiyyətli kitabxanalarla əlaqələri daim inkişaf etmişdir. Fakültənin bu əlaqələri, xüsusən də respublikamız dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra daha da intensivləşmişdir.

Fakültənin bu sahədə göstərdiyi fəaliyyətdən bəhs edərkən 1999-cu ildə fakültənin dekanı prof. X.İ.İsmayılov, fakültənin bir sıra əməkdaşları və respublikanın kitabxana ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə birgə təsis edilmiş Azərbaycan Kitabxana İşinin İnkişafı Assosiasiyasının (AKİİA) böyük rolu olmuşdur.

Təsis olunduğu vaxtdan dərhal sonra AKİİA dünyanın bir çox ölkələrində fəaliyyət göstərən kitabxana təşkilatları, beynəlxalq təşkilatlar ilə sıx işgüzar əlaqələr qurmağa başlamışdır. Bunların arasında ilk növbədə ABŞ-ın Azərbaycandakı səfirliyi, Açıq Cəmiyyət İnstitutunun Bakı ofisi, Amerika Kitabxana Assosiasiyasını qeyd etmək olar. Fakültənin bir çox beynəlxalq proqramlarda və layihələrdə yaxından iştirakı məhz AKİİA-nın təşkilati dəstəyi ilə mümkün olmuşdur. Bu layihə və tədbirlər təkcə universitetə deyil, bütün respublikada kitabxana işinə fayda gətirmişdir. Belə tədbirlər içərisində 1999-cu ildə ABŞ-ın Azərbaycandakı səfirliyinin təşkilati və maliyyə yardımı ilə keçirilmiş seminarı qeyd etmək olar. Respublikamızda kitabxana fəaliyyəti ilə bağlı ilk beynəlxalq tədbir olan bu seminara ABŞ-dan, Litvadan və Rusiya Federasiyasından gəlmiş kitabxanaçı mütəxəssislər qatılmışdı. Buraya müasir kitabxana-bibliografik fəaliyyətdə geniş istifadə edilən maşınla oxunan kataloqlaşdırma (MARC) texnologiyaları müzakirə edilmişdir. Xaricdən gələn qonaqlar fakültədə olan tədris prosesi ilə tanış olmuşlar.

Yenə həmin ildə fakültənin alimlərinin və AKİİA-nın təklifi və ABŞ səfirliyinin dəstəyi ilə Bakıda Kitabxanaçılar üçün İnformasiya-resurs və təlim mərkəzi (KİRTM) təsis edilmişdir ki, burada kitabxana işçiləri ilə yanaşı fakültənin əməkdaşları da yeni kitabxana-informasiya texnologiyalarına dair məşğələlərdə iştirak etmişdir. Bu mərkəzin rəhbərləri amerikalı Kitabxana mütəxəssisi Pol Miller və digər mütəxəssislər fakültənin beynəlxalq nüfuz və əlaqələrinin genişlənməsinə öz yardımını göstərmişlər.

Fakültənin beynəlxalq əlaqələrinin inkişafında Avrasiya fondunun

dəstəyi ilə həyata keçirilmiş "Qafqaz " Treninq mərkəzinin böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Cənubi Qafqaz Respublikalarında kitabxana işinin kitabxanaçı təşkilatlarının fəaliyyətinin gücləndirilməsinə yönəlmiş bu layihədə sahə mütəxəssisləri üçün yeni tipli interaktiv məşğələlər keçirilmişdir ki, bu işdə də fakültənin əməkdaşlarına amerikalı və gürcü mütəxəssisləri yardım göstərmişlər. Layihə çərçivəsində fakültənin nümayəndəsi, AKİİA-nın prezidenti prof. X.İsmayilov bir neçə dəfə Tbilisi şəhərində olmuş gürcü həmkarlar ilə faydalı görüşlər keçirmişdir.

Fakültənin beynəlxalq əlaqələrinin genişləndirilməsində Avropa Şurasının TASİS proqramı çərçivəsində həyata keçirilən "Universitetlərin modernləşməsi" proqramının da böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Bu uzunmüddətli proqram Avropanın İnkişaf etmiş ölkələrinin ilk növbədə Fransa və Belçikanın ali təhsil sahəsində təcrübəsinin öyrənilməsində və MDB ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda tətbiq edilməsini nəzərdə tuturdu. Bu layihə çərçivəsində fakültənin dekanı prof. X.İsmayilov 2001-ci ilin iyulunda Belçikanın Namur şəhərində, 2003-cü ilin mayında isə Fransanın müxtəlif şəhərlərində yerləşən ali məktəblərdə olaraq orada təhsil işinin təşkili ilə yaxından tanış olmuşlar. Bu proqram çərçivəsində fakültənin müəllimi Ə.M.Məmmədov da 2002-ci ilin noyabrında Lion şəhərində yerləşən Milli Ali Kitabxanaçılıq İnformasiya mərkəzində keçirilən təlimlərdə iştirak etmişdir.

Fakültənin yaxından iştirak etdiyi digər bir beynəlxalq layihə ABŞ Dövlət Departamentinin yardımı ilə həyata keçirilmiş BDU və İndiana Universitetləri (ABŞ) arasında əlaqə proqramı olmuşdur. Hər iki universitetin pedaqoji kollektivi arasında əlaqələrin yaradılması, təcrübənin qarşılıqlı öyrənilməsinə yönəlmiş bu layihədə əsasən BDU-nun Tarix, Hüquq, Jurnalistika və o cümlədən Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin əməkdaşları yaxından iştirak etmişdir. Bu layihə çərçivəsində fakültənin müəllimi Ə.M.Məmmədov 2003-cü ilin yanvar-may aylarında İndiana Universiteti (KİEA Bliminqton) Kitabxana-informasiya Elmləri məktəbində ixtisasartırma kurslarında olmuşdur. Bu ezamiyyət ərzində o dörd konfransda iştirak etmiş və tezis dərc etdirmişdir. Bu proqramın tərkib hissəsi kimi 2003-cü ildə İndiana Universiteti və (Bliminqton) əsas kitabxana işinin bibliografı Bob Qollart BDU-ya gələrək universitetin və Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin işi ilə yaxından tanış olmuşdur. Bundan əlavə yenə həmin universitetin Kiev-m magistrı Meqan Mok Kril də 3 ay ərzində BDU-da olmuş, Amerikaşünaslıq mərkəzində çalışmış, Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin tələbələri ilə təlim keçmişdir.

Fakültənin beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsində yuxarıda adı qeyd edilmiş AKİİA-nın böyük xidmətləri olmuşdur. Bu təşkilat

dünyanın Kitabxana-informasiya fəaliyyəti sahəsində ən böyük beynəlxalq təşkilatına-IFLA-ya Azərbaycandan üzv kimi qəbul edilmiş ilk təşkilat olmuşdur. AKİİA-nın prezidenti prof. X.İsmayılov iki dəfə (2001-ci il Boston və 2005-ci il Oslo) IFLA-nın illik konfranslarında iştirak etmiş Azərbaycan nümayəndə heyətinə başçılıq etmişdir. 2001-ci il konfransının işində prof. X.İ.İsmayılovla yanaşı, fakültənin müəllimi Ə.M.Məmmədov da iştirak etmişdir.

Fakültənin Baltikyanı ölkələrdəki həmkarları ilə də sıx beynəlxalq əlaqələri mövcuddur. Belə ki, bu ölkələrin nümayəndələri dəfələrlə Azərbaycanda və fakültənin nümayəndələri ilə də həmin ölkələrdə olmuş faydalı əməkdaşlıq quraraq inkişaf etdirmişdir. 2004-cü il 4-11 noyabrda Açıq Cəmiyyət İnstitutunun yardımı ilə prof. X.İ.İsmayılovun başçılığı ilə Azərbaycanı təmsil edən nümayəndə heyəti Litvaya səfər etmişdir. Həmin ölkədə kitabxanaçı işi, kitabxana-informasiya təhsili, peşə təşkilatlarının fəaliyyəti ilə tanış olmuşlar. Səfər çərçivəsində onlar Vilnüs Universitetinin işi, oranın elmi kitabxanasının fəaliyyəti və kitabxanaçılıq fakültəsinin işi ilə yaxından tanış olmuşlar.

Beləliklə, kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafında kitabxanaşünaslıq elminin, kitabxanaçılıq təcrübəsinin rolundan danışarkən, bu sahədə tədris olunan fənlərin elmi xarakteristikasına və mövcud təcrübənin tətbiqi keyfiyyətinə diqqət yetirmək lazımdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Xələfov.A. *Kitabxanaçılıq fikirlərinin meydana gəlməsi, təşəkkülü və inkişafı // Kitabxanaşünaslıq və informasiya:-Elmi-nəzəri və praktiki jurnal.- 2010 № 2.S. 7-20*
2. Xələfov.A. *İnformasiya cəmiyyəti və kitabxanaşünaslığın müasir problemləri// Kitabxanaşünaslıq və informasiya.-Elmi-nəzəri və praktiki jurnal .-2010 № 1.S. 9-14*
3. Xələfov.A *Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsilinin inkişafı.- Bakı: Maarif,1987.-130s*
4. Xələfov.A *Azərbaycanda ali kitabxanaçılıq təhsili:-Bakı: BDU, 1998.-126 s.*
5. İsmayılov.X. *Kitabxana İnformasiya texnologiyaları.-Bakı: Nurlar, 2009.-311 s*
6. İsmayılov.X. *Kitabxanaşünaslıq texnoloji biliyin təkamülü kimi// Kitabxanaşünaslıq və bibliografya.-2009.- № 2.S.48-55*
7. Rüstəmov.Ə.,Mustafayeva.N. *Avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemləri və şəbəkələri.-Bakı,2007.-235 s*

8. Abbasov. A və b. *İnformatika, telekommunikasiya, radioelektronika üzrə terminoloji lügət.* -2-ci nəşr.-Bakı,2004.-295 s

9. Алтухова, Г. *Беседы об этике и имидже Библиотека.* - 1998. - № 2. - С. 39 - 41

10. Дрешер, Ю.М. *Современная концепция подготовки специалиста-библиотерапевта.* - М., 2003. - 247 с.

11. Дворкина, М.А. *Профессиональные ценности библиотекарей .Мир библиотек сегодня// Науч.-информ. сб. - Вып. 4. - М., 1996. - С. 50 - 53*

12. Жданова, Т.А. *Библиотекарь - профессионал: какой он сегодня? //Библиотековедение. - 1994. - № 4. - С. 90 - 97*

13. Кузьмин, Е.И. *Мы готовы ответить на вызов времени // .Библиотека. - 1994. - № 9. - С. 8 - 11*

14. Кабачек, О.Л. *Размышления об этике. (Профессия библиотекаря).* //Библиотека. - 1995. - № 12. - С. 32 - 35

15. Осипова, И.П. *Библиотечные кадры: социальные аспекты обновления .//Мир библиотек сегодня. - Вып. 2. - М., 1994. - С. 90*

16. Хайцева, Л.Б. *Управление трудовыми ресурсами. Мир библиотек сегодня. - Вып. 4. - М.1996. - С. 50 - 53*

Р.ГАРДАШОВ

**РОЛЬ БИБЛИОТЕЧНОЙ ПРАКТИКИ В РАЗВИТИИ
БИБЛИОТЕЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕЗЮМЕ**

В статье рассматривается система связей и отношений между библиотечным делом и библиотечным образованием. Анализ проводится на основе практике России и США.

R.GARDASHOV

**THE ROLE OF LIBRARY PRACTICE IN DEVELOPMENT
OF LIBRARY EDUCATION
SUMMARY**

The system connections and relations between library practice and library education is considered in the report. The analysis is carried out on the basis of requirements of the educational standard approve of the USA and Russian